

ისტორია, პოლიტიკა, წყაროთმცოდნეობა
HISTORY, POLITICS, PRIMARY SOURCE STUDIES

**თურქეთის საგარეო პოლიტიკა თურგუთ ოზალის
მმართველობის პერიოდში**

ელისაბედ მაჩიტძე

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
კავკასიის უნივერსიტეტი. პაატა სააკაძის ქ. N1,
ქ.თბილისი 0102, საქართველო.
+995593214142. emachitidze@cu.edu.ge
ORCID ID: 0000-0002-0971-7994

აბსტრაქტი

წარმოდგენილ ნაშრომში განხილული და გაანალიზებულია თურქეთის საგარეო პოლიტიკის მნიშვნელოვანი საკითხები 1983-1993 წლებში. მეოცე საუკუნის 80-90-იან წლებში თურქეთის რესპუბლიკის სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ განვითარებაში გარდამტეხი როლი შეასრულა თურგუთ ოზალმა, რომელიც ჯერ პრემიერ-მინისტრი (1983-1989), ხოლო შემდეგ კი ქვეყნის პრეზიდენტი იყო (1989-1993). ამ პერიოდში განხორციელებულმა ეკონომიკურმა და პოლიტიკურმა ცვლილებებმა მნიშვნელოვნად განაპირობა ქვეყნის შემდგომი განვითარება.

აღსანიშნავია, რომ ოზალმა, თავის თანამედროვე ლიდერებზე გაცილებით ადრე განჭვრიტა გლობალიზაციის ორივე მხარე, როგორც პერსპექტივები, ასევე რისკებიც. ოზალი ატარებდა მეტად აქტიურ საგარეო პოლიტიკას. ოზალის საგარეო პოლიტიკა მიზნად ისახავდა, პირობების შექმნას დაჩქარებული ეკონომიკური განვითარებისათვის.

ოზალის საგარეო პოლიტიკაში იკლო იდეოლოგიურმა ზეგავლენამ და იგი უფრო პრაგმატული გახდა. ოზალის საგარეო

პოლიტიკის თავისებურება იყო ის, რომ იგი ორიენტირებული იყო ქვეყნის ეკონომიკურ ინტერესებზე.

ითვალისწინებდა რა ქვეყნის გეოსტრატეგიულ და გეოპოლიტიკურ მდებარეობას, თურქეთი ატარებდა დივერსიფიცირებულ, აქტიურ საგარეო პოლიტიკას და ორიენტირებული იყო მრავალმხრივი თანამშრომლობის გაუმჯობესებაზე.

დასავლეთის ქვეყნებთან ურთიერთობის პარალელურად, 1980-იან წლებში თურქეთის საგარეო პოლიტიკის მნიშვნელოვანი მიმართულება იყო მუსლიმურ ქვეყნებთან დაახლოება სავაჭრო-ეკონომიკური თანამშრომლობის მიზნით.

ოზალის დროს თურქეთის საგარეო პოლიტიკა სულ უფრო მეტად იყო ორიენტირებული ისეთ რეგიონებზე, როგორცაა ცენტრალური აზია, კავკასია, ბალკანეთი და ახლო აღმოსავლეთი. თურქეთი ცდილობდა გამხდარიყო ამ რეგიონების პოლიტიკური და ეკონომიკური ცენტრი.

ოზალი, ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებთან ურთიერთობას არ განიხილავდა დასავლეთთან ურთიერთობის სანაცვლოდ, პირიქით, ამას ხელი უნდა შეეწყო დასავლეთთან თურქეთის ურთიერთობის გაძლიერებისათვის.

ოზალი თვლიდა, რომ თურქეთი უნდა გამხდარიყო ისლამური სამყაროს დამაკავშირებელი ხიდი დასავლურ სამყაროსთან, რაც ხელს შეუწყობდა ეკონომიკური თანამშრომლობის განვითარებას და მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანდა მშვიდობის განმტკიცებაში როგორც რეგიონში, ისე მთელ მსოფლიოში.

ოზალი პრაგმატული პიროვნება იყო და მისი გადაწყვეტილებები საერთაშორისო და რეგიონულ დონეზე, შეესაბამებოდა იმ პერიოდში ქვეყნის ეროვნულ ინტერესებს. თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკაზე და ღია კარის პოლიტიკაზე გადასვლასთან ერთად, თურქეთმა შეძლო გახდარიყო რეგიონის ლიდერი სახელმწიფო. ამაში გარკვეული როლი შეასრულა იმ საგარეო პოლიტიკამ რომელსაც 1980-იან წლებში ატარებდა ოზალის მთავრობა.

საკვანძო სიტყვები: თურქეთი; თურგუთ ოზალი; საგარეო პოლიტიკა; გლობალიზაცია; ეკონომიკური და პოლიტიკური ცვლილებები

შესავალი

მეოცე საუკუნის 70–იანი წლების ბოლოს და 80–იანი წლების დასაწყისში თურქეთის რესპუბლიკა მოექცა მწვავე სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ კრიზისში, რასაც მოჰყვა 1980 წლის 12 სექტემბრის სახელმწიფო გადატრიალება. 1983 წლის საპარლამენტო არჩევნებმა დაასრულა მრავალპარტიული სისტემის აღდგენის პროცესი და სამხედრო დიქტატურიდან დაიწყო სამოქალაქო მმართველობაზე გადასვლა.

თურქეთის რესპუბლიკის ხელისუფლებაში დედამამშობლოს პარტიისა და მისი ლიდერის თურგუთ ოზალის მოსვლით, ქვეყანაში დაიწყო მნიშვნელოვანი გარდაქმნების პერიოდი. უნდა აღინიშნოს, რომ მეოცე საუკუნის 80-90-იან წლებში თურქეთის სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ განვითარებაში გარდამტეხი როლი შეასრულა ოზალმა, რომელიც ჯერ პრემიერ-მინისტრი (1983-1989), ხოლო შემდეგ კი ქვეყნის პრეზიდენტი იყო (1989-1993). ოზალი რეფორმატორი იყო და მიზნად ჰქონდა თურქეთის ტრანსფორმაცია და მოდერნიზაცია. აღსანიშნავია, რომ ამ პერიოდში განხორციელებულმა ეკონომიკურმა და პოლიტიკურმა ცვლილებებმა მნიშვნელოვნად განაპირობა ქვეყნის შემდგომი განვითარება.

ოზალმა აჩვენა, რომ იგი ფართო ჰორიზონტის მქონე პოლიტიკოსი იყო. ათათურქის შემდეგ, მან ქვეყანაში მნიშვნელოვან ცვლილებებს ჩაუყარა საფუძველი. ოზალმა ეკონომიკაში იმპორტჩამნაცვლებელი პოლიტიკის ნაცვლად, ექსპორტის ზრდის სტრატეგიაზე დაყრდნობით, თურქეთში თავსებადი გახადა პრივატიზაციის პროცესი და გლობალიზაციის ტენდენციები (Findley, 2011: 354). აღსანიშნავია, რომ ოზალმა, თავის თანამედროვე ლიდერებზე გაცილებით ადრე განჭვრიტა გლობალიზაციის ორივე მხარე, როგორც პერსპექტივები, ასევე რისკებიც. ამიტომ

ცდილობდა, ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკაში ემოქმედა ქვეყნის ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე (Talbot, 1998: N344). ამ პერიოდში თურქეთი უნდა გადასულიყო თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკაზე და ღია კარის პოლიტიკაზე, რაშიც მნიშვნელოვანი როლი ეკისრებოდა საგარეო ურთიერთობებს.

მეთოდები

სტატიაზე მუშაობის პროცესში გამოყენებულ იქნა სოციალურ-პოლიტიკური კვლევის ძირითადი მეთოდები, როგორცაა შედარებითი ანალიზის მეთოდი; ემპირიული მეთოდები; დავირვების მეთოდი; შეფასების მეთოდი და შინაარსის ანალიზის მეთოდი. ნაშრომი ეფუძნება ემპირიული კვლევის მასალებს, სტატიებს და წიგნებს.

შედეგები

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ თურგუთ ოხალის მთავრობა, რომელიც ხელისუფლებაში სამხედრო რეჟიმის დასრულების შემდეგ მოვიდა, შეეცადა გაეტარებინა ეკონომიკის სტაბილიზაციის პროგრამა. ის ცდილობდა შეექმნა პირობები ქვეყნის დაჩქარებული ეკონომიკური განვითარებისათვის, ამისათვის ატარებდა პრაგმატულ საგარეო პოლიტიკას. ამ პერიოდში თურქეთი გადავიდა დივერსიფიცირებულ, აქტიურ, მრავალმხრივ საგარეო პოლიტიკაზე. ოხალმა მოახდინა თურქეთის ინტეგრირება მსოფლიო ეკონომიკაში. შედეგად, თურქეთი გადავიდა თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკაზე და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ შეძლო გამხდარიყო რეგიონის ლიდერი სახელმწიფო.

მსჯელობა

ოხალი ატარებდა მეტად აქტიურ საგარეო პოლიტიკას. ოხალის მმართველობის პერიოდში, თურქეთმა უარი თქვა ტრადიციულ სტატუს-ქვოს საგარეო პოლიტიკაზე და გადავიდა აქტიურ, მრავალმხრივ და რისკიან საგარეო პოლიტიკაზე. ოხალის საგარეო პოლიტიკის თავისებურება იყო ის, რომ იგი ორიენტირებული იყო ქვეყნის ეკონომიკურ ინტერესებზე. ოხალის პოლიტიკაში ეკონომიკა იმდენად პრიორიტეტული იყო, რომ საგა-

რეო პოლიტიკას ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარების საშუალებად განიხილავდა (Ertosun, 2014: 299).

ოზალს არ გადაუხვევია თურქეთის ტრადიციული საგარეო პოლიტიკის, ვესტერნიზაციის, პრინციპიდან. ამ პერიოდში შეიმჩნევა თურქეთის მცდელობა გაეფართოებინა ურთიერთობა დასავლეთის ისეთ აქტორებთან როგორც იყო აშშ და ევროგაერთიანება. ამასთანავე, ეს კავშირები ორიენტირებული იყო არა უსაფრთხოებაზე, არამედ თურქეთის ეკონომიკურ განვითარებაზე (Ertosun, 2014: 316).

თურგუთ ოზალის საგარეო პოლიტიკაში აშშ-სთან ურთიერთობას ყოველთვის მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა. რადგან ოზალს გააზრებული ჰქონდა, მსოფლიო პოლიტიკაში აშშ ძალა. გარდა ამისა, ის ხედავდა რომ თურქეთს თავისი განვითარებისათვის უნდა ესარგებლა ამ ქვეყნის ეკონომიკური, ტექნოლოგიური და სამხედრო პოტენციალით.

თურგუთ ოზალის პრემიერ მინისტრობის წლებში თურქეთსა და აშშ შორის ძალიან ახლო ურთიერთობების პერიოდი იყო და მას „ოქროს ხანად“ მოიხსენიებენ. როგორც შუა აღმოსავლეთში განვითარებული პროცესების, ასევე თურქეთში გატარებული ეკონომიკური ღონისძიებების თვალსაზრისით, ორივე მხარე გრძნობდა, რომ საჭირო იყო თანამშრომლობა.

ოზალმა, მმართველობის პირველ პერიოდში, თურქეთის საგარეო პოლიტიკის ტრადიციები გააგრძელა და ცდილობდა გაეზარდა აშშ-ს მიერ თურქეთის თავდაცვის გაძლიერებისთვის გათვალისწინებული დახმარება. თუმცა შემდეგ, მან აქცენტი გადაიტანა სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარებაზე. 1985 წელს ვაშინგტონში ვიზიტის დროს ოზალმა განაცხადა - „არა დახმარება, არამედ ვაჭრობა“. იგი ფიქრობდა, რომ ექსპორტის გაზრდით თურქეთს ნაკლები დახმარება დასჭირდებოდა შეერთებული შტატებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციებისაგან, გარდა ამისა, უზრუნველყოფდა ორივე ქვეყნის კერძო სექტორის ინვესტიციების ზრდას. მნიშვნელოვანია, რომ

ამ ვიზიტის დროს გადაწყდა თურქულ-ამერიკული ბიზნეს საბჭოს შექმნა (Uzgel, 2001: 50).

1980 წლის სახელმწიფო გადატრიალების შემდეგ, 1984 წლამდე თურქეთსა და ევროგაერთიანებას შორის ურთიერთობა ჩიხში მოექცა. მიუხედავად ამისა, 1983 წელს სამთავრობო პროგრამაში ოზალი ევროპის ეკონომიკურ გაერთიანებაში გაწევრიანებას ერთ-ერთ მთავარ მიზნად განიხილავდა (Demiray, 2015: 267). ოზალის მთავრობა ცდილობდა გაეუმჯობესებინა ურთიერთობები ევროპის ქვეყნებთან და 1985 წლიდან ამ ქვეყნებში ვიზიტებით ის ამყარებდა თურქეთისათვის ხელსაყრელ სავაჭრო კონტაქტებს და უსაბუთებდა მათ თურქეთის საინვესტიციო კლიმატის უპირატესობას. 1987 წლის აპრილში კი თურქეთმა ოფიციალურად მიმართა ევროპის ეკონომიკურ გაერთიანებას თხოვნით, რათა მიეღო სრულუფლებიან წევრად. ამ მიმართულებით ოზალმა დიდი ძალისხმევა გამოიჩინა, რადგან ის ცდილობდა ახალი ჰორიზონტები გაეშალა თურქეთის საგარეო პოლიტიკაში. თუმცა, მის მცდელობას წარმატება არ მოჰყოლია (Утупгаури & Ульченко, 2009: 55).

ოზალის საბოლოო მიზანი იყო, რომ თურქეთი დასავლური პოლიტიკური სისტემის ნაწილი გამხდარიყო. ოზალის აზრით, რეგიონულ, ანდა ისლამურ ქვეყნებთან ურთიერთობები არ იქნებოდა დასავლეთის ალტერნატივა. ის თვლიდა, რომ თურქეთის წარმატება აღმოსავლურ სამყაროში, თურქეთის ევროპასთან ინტეგრაციის გაძლიერების საშუალება იქნებოდა. შედეგად, ძლიერი თურქეთი დასავლეთთან უფრო ჯანსაღ ინტეგრაციას შეძლებდა (Laçiner, 2011: 6.01).

1988 წლის მეორე ნახევრიდან თურქეთი შეეცადა ხაზი გაესვა, რომ ევროგაერთიანება არ არის ერთადერთი ალტერნატივა მისთვის და უარყოფითი პასუხის შემთხვევაში ის ყველანაირად შეეცდება, აშშ-ს გარდა, ურთიერთობები განავითაროს საბჭოთა კავშირთან და ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებთან (Ertosun, 2014: 306). თურქეთის ურთიერთობების კონტექსტი დასავლეთთან შეიცვალა, როდესაც მან შეცვალა თავისი ცალმხრივი, დასავლ-

ეთზე ორიენტირებული საგარეო პოლიტიკა და გადავიდა დივერსიფიცირებულ, მრავალმხრივ საგარეო პოლიტიკაზე. ოზალის ადმინისტრაციამ ხელი მოაწერა უფრო მეტ საერთაშორისო შეთანხმებას, ვიდრე ნებისმიერმა სხვა ადმინისტრაციამ, თურქეთის ისტორიაში.

ოზალის საგარეო პოლიტიკაში იკლო იდეოლოგიურმა ზეგავლენამ და იგი უფრო პრაგმატული გახდა. ითვალისწინებდა რა ქვეყნის გეოსტრატეგიულ და გეოპოლიტიკურ მდებარეობას თურქეთი ატარებდა დივერსიფიცირებულ, აქტიურ საგარეო პოლიტიკას და ორიენტირებულ იყო მრავალმხრივი თანამშრომლობის გაუმჯობესებაზე.

ჯერ კიდევ სოციალისტური ბლოკის დაშლამდე, თურქეთმა გააუმჯობესა ურთიერთობები საბჭოთა კავშირთან და სხვა სოციალისტურ ქვეყნებთან. 1988 წლის სექტემბერში თურქეთმა სასაზღვრო პუნქტი გახსნა საქართველოს საზღვართან, სარფში. 1986-1990 წლებში თურქეთმა ხელი მოაწერა საბჭოთა კავშირთან რიგ ხელშეკრულებებს: ეკონომიკურ, სავაჭრო, სამეცნიერო და ტექნიკურ თანამშრომლობაზე. შედეგად, მნიშვნელოვნად გაიზარდა თურქეთის ვაჭრობის მოცულობა საბჭოთა კავშირთან. 1991 წელს თურქეთმა და საბჭოთა კავშირმა ხელი მოაწერეს ხელშეკრულებას მეგობრობისა და თანამშრომლობის შესახებ. თურქეთმა საკონსულო გახსნა ბაქოში, საბჭოთა კავშირმა კი ტრაპიზონში. 1992 წელს თურგუთ ოზალის ინიციატივით დაარსდა შავი ზღვის ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაცია (BSEC), რომლის მიზანიც იყო ამ რეგიონის სტაბილური და მშვიდობიანი გავითარება. ის ხელს უწყობდა თურქეთის ინტეგრაციას ბალკანეთის და ყოფილ საბჭოთა კავშირის ქვეყნებთან. თურქეთი იყო ერთ-ერთი პირველი ქვეყანა, რომელმაც ურთიერთობა დაამყარა პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოებთან. 1991 წლის მარტში ოზალი ეწვია ყაზახეთს და აზერბაიჯანს, იმავე წელს ყაზახეთის პრეზიდენტი პირველი უცხოური ვიზიტით ეწვია თურქეთს. ამას მოჰყვა უზბეკეთისა და თურქმენეთის პრეზიდენტების ვიზიტები. თურქეთის ისტორიულ-გეოგრაფიული და კულტურული რეალ-

იები ხელს უწყობდა ამ ქვეყნებთან დაახლოების პროცესს. ოზალის ხელმძღვანელობამ შეცვალა თურქეთის საგარეო პოლიტიკის მიმართულება და შეეცადა თურქეთის გავლენის სფერო გაფართოებინა აღმოსავლეთში. ოზალის დროს, თურქეთის საგარეო პოლიტიკა სულ უფრო მეტად იყო ორიენტირებული ისეთ რეგიონებზე, როგორცაა ცენტრალური აზია, კავკასია, ბალკანეთი და ახლო აღმოსავლეთი. თურქეთი ცდილობდა გამხდარიყო ამ რეგიონების პოლიტიკური და ეკონომიკური ცენტრი, რეგიონული ლიდერი. მან შეცვალა თავისი სტრატეგიული პრიორიტეტები და მეტი ყურადღება გადაიტანა რეგიონალურ საკითხებზე და არა გლობალურ სახელმწიფოებთან თამაშზე (Ataman, 2002: 132-149).

ანკარის საგარეო პოლიტიკის მნიშვნელოვანი მიმართულება იყო მუსლიმურ ქვეყნებთან დაახლოება სავაჭრო-ეკონომიკური თანამშრომლობის მიზნით. ოზალი თავის საგარეო ვიზიტებში მნიშვნელოვან ადგილს უთმობდა ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებს. თავისი მმართველობის პირველ ორ წელიწადში, ოზალი 20 ქვეყანაში იმყოფებოდა ოფიციალური ვიზიტით და აქედან 11 ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში იყო. აღსანიშნავია, რომ თურქეთის რესპუბლიკის ისტორიაში, ქვეყნის პრემიერ-მინისტრი პირველად იყო ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა: ბაჰრეინი, ალჟირი, ერაყი, ირანი, ქუვეითი, ლიბია, ეგვიპტე, სირია, საუდის არაბეთი, ომანი და იემენი (Ertosun, 2014: 307).

ოზალი ხაზს უსვამდა, რომ ის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა ურთიერთობის განვითარებას ისლამურ ქვეყნებთან. იგი ამბობდა - „ბევრ მათგანთან ჩვენ გვაკავშირებს ისტორიული და კულტურული ფესვები და ჩვენ ყოველ ღონეს ვხმარობთ, რათა მათთან განვაავითაროთ როგორც პოლიტიკური, ასევე სავაჭრო-ეკონომიკური კავშირები. თურქეთს ღირსეული ადგილი უჭირავს ისლამურ სამყაროში და ჩვენ გვჯერა რომ მისი წონა და მისდამი პატივისცემა გაიზრდება როგორც დასავლეთში ასევე მთელ მსოფლიოში. ჩვენ გვჯერა, რომ ამის წყალობით ჩე-

ენი ქვეყანა გახდება შემაერთებული ხიდი ისლამური სამყაროსი დასავლეთთან” (Утургаური & Ульченко, 2009: 54).

როგორც აღინიშნა, ოზალი, ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებთან ურთიერთობას არ განიხილავდა დასავლეთთან ურთიერთობის ალტერნატივად, პირიქით, ამას ხელი უნდა შეეწყოს დასავლეთთან თურქეთის ურთიერთობის გაძლიერებისათვის. ის რაციონალური პიროვნება იყო და ჰქონდა ეროვნულ ინტერესებზე დაფუძნებული პრაგმატული ხედვა. ოზალი კარგად იცნობდა როგორც აღმოსავლურ ისე დასავლურ მენტალიტეტს. მან იცოდა დასავლეთისა და აღმოსავლეთის უპირატესობები და ნაკლოვანებები. ითვალისწინებდა რა თურქეთის გეოსტრატეგიულ და გეოპოლიტიკურ მდებარეობას, ფიქრობდა, რომ შეცდომა იქნებოდა, ბალკანეთის, კავკასიის და ახლო აღმოსავლეთის შუაგულში მყოფ ქვეყანას, მხოლოდ დასავლეთზე აედო საგარეო ორიენტაცია. თურქეთს, თავისი გეოსტრატეგიული მდებარეობის, ეკონომიკური და პოლიტიკური ინტერესების გათვალისწინებით, უნდა გაეტარებინა მრავალხრივი საგარეო პოლიტიკა. ერთმა დასავლელმა დიპლომატმა აღნიშნა კიდევ - ოზალი პრაგმატული ადამიანია. მისი „გონება დასავლეთშია, გული აღმოსავლეთში“. გონება დასავლეთშია, იმიტომ რომ კაპიტალი და ტექნოლოგიები იქ არის, გული აღმოსავლეთშია, რადგან იქ ხედავს მის ისლამურ იდენტობას და კულტურას“ (Ertosun, 2014: 300).

ოზალი თვლიდა, რომ თურქეთის დაბალანსებული ურთიერთობა დასავლეთის და აღმოსავლეთის ქვეყნებთან, ხელს შეუწყობდა ეკონომიკური თანამშრომლობის განვითარებას და მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანდა მშვიდობის განმტკიცებაში როგორც რეგიონში, ისე მთელ მსოფლიოში. ოზალის მეორე მთავრობის პროგრამაში აღნიშნული იყო: „ეკონომიკური განვითარება და ეროვნული თავდაცვის გაძლიერება, ჩვენი საგარეო პოლიტიკის ძირითადი მიზნებია“. სხვადასხვა ქვეყნებთან და რეგიონებთან ურთიერთობის განვითარებას, ოზალი განიხილავდა, როგორც საშუალებას თურქეთის ეკონომიკის მსოფლიოსათვის გასახსნელად. ამ მიზნით უცხოეთში ვიზიტების დროს, ბევრი

ბიზნესმენი მიჰყავდა თან, რათა მათთვის მიეცა კონტაქტების დამყარების და საქმიანობის გაფართოების შესაძლებლობა. ოზალის საგარეო პოლიტიკური საქმიანობა მიზნად ისახავდა დაჩქარებული ეკონომიკური განვითარებისათვის პირობების შექმნას. ის თვლიდა, რომ ქვეყნებს შორის ეკონომიკური კავშირების დამყარებით და ერთობლივი ეკონომიკური პროექტებით უფრო ადვილად მოგვარდებოდა პოლიტიკური პრობლემები (Ertosun, 2014: 299).

როგორც აღინიშნა, თურგუთ ოზალი ატარებდა მეტად აქტიურ და პრაგმატულ საგარეო პოლიტიკას. მისი საგარეო პოლიტიკის ფორმირება მოხდა გარკვეული პიროვნული თვისებების გავლენით. ის ცდილობდა არავის დაპირისპირებოდა საგარეო პოლიტიკის საკითხებთან დაკავშირებით. მისი პრინციპი იყო: ტყუილად მტრად ნურავის გადავიკიდებთ. ის ამბობდა, რომ უნდა ემოქმედათ ეროვნული ინტერესების შესაბამისად.

ოზალი საგარეო ურთიერთობებში დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ადამიანურ ურთიერთობებს. მან ახლო ურთიერთობები დაამყარა იმ პერიოდის როგორც დასავლელ, ასევე მუსლიმური ქვეყნების ლიდერებთან. ის თავისი პიროვნული თვისებებით იმსახურებდა კეთილგანწყობას, რაც ხელს უწყობდა დასახული გეგმების განხორციელებაში. მისი საგარეო პოლიტიკის კიდევ ერთი თავისებურება იყო სატელეფონო დიპლომატიის გამოყენება. ის ტელეფონით ესაუბრებოდა მსოფლიო ლიდერებს, რისთვისაც ხშირად აკრიტიკებდნენ. მაშინ ეს ფორმა მხოლოდ იწყებოდა, თანამედროვე დიპლომატიაში კი ფართოდ გამოიყენება. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ოზალი პრეზიდენტობის დროს, საგარეო პოლიტიკაში მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებებს იღებდა მთავრობის გვერდის ავლით, რაც იწვევდა მთავრობის წევრების უკმაყოფილებას (Ertosun, 2014: 297).

დასკვნა

შეცდომა იქნება, რომ ოზალის გატარებული საგარეო პოლიტიკა, ანდა 1980-იან წლებში თურქეთში განვითარებული პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური ცვლილებები დავუკავ-

შიროთ მხოლოდ ოზალის პირად თვისებებს, ნიჭს, თვალთახედვას ან შეცდომებს. სხვა სახელმწიფოების მსგავსად, თურქეთი გადაწყვეტილებებს მხოლოდ თვითონ ვერ მიიღებდა. ქვეყნის გეოგრაფიული მდებარეობა და პოლიტიკური კავშირები მას გარკვეულ პირობებს უყენებდა და გავლენას ახდენდა მის გადაწყვეტილებებზე (Laçiner, 2011: 6. 01).

ამრიგად, ოზალის პრაგმატული გადაწყვეტილებები საერთაშორისო და რეგიონულ დონეზე, შეესაბამებოდა იმ პერიოდში ქვეყნის ეროვნულ ინტერესებს. ოზალმა მოახდინა თურქეთის ინტეგრირება მსოფლიო ეკონომიკაში. თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკაზე და ღია კარის პოლიტიკაზე გადასვლასთან ერთად, თურქეთმა შეძლო გამხდარიყო რეგიონის ლიდერი სახელმწიფო, რაშიც მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა იმ საგარეო პოლიტიკამ რომელსაც 1983 – 1993 წლებში ატარებდა ოზალის მთავრობა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- Ataman, M. (2002). Leadership Change: Özal Leadership and Restructuring in Turkish Foreign Policy. *Turkish Journal of International Relations, Volume 1, Number 1, Spring*.
- Findley, C. (2011). Modern Türkiye Tarihi (Çev. Güneş Ayas). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Demiray, M. (2015). Turgut Özal Dönemi Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Politikası (1983-1993). *Türk Dış Politikası - Cumhuriyet Dönemi – 1. Editör: Bıyıklı, M. 2. Baskı: İstanbul: Bilimevi Basın Yayın Ltd. Şti.*
- Ertosun, E. (2014). Dış Politikada Özal'lı Yıllar 1983-1993. *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi: 1946-2012*. Altıncı bölüm. Ankara: Turgut Özal Üniversitesi yayınları.
- Laçiner, S. (2011). Turgut Özal Dönemi Türk Dış Politikası. <http://slaciner.blogspot.com/2011/01/turgut-ozal-donemi-turk-ds-politikas.html>, 6. 01.

- Talbott, S. U.S.-Turkish Relations in an Age of Interdependence. *Policy* #344, October 16, 1998, <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/talbturk.htm>.
- Утургаури, С. & Ульченко, Н. (2009) Тургут Озал – Премьер и Президент Турции, Москва: Восток.
- Uzgel, İ. (2001). ABD ve NATO İlişkiler. *Türk Dış Politikası, II c.* Editör Oran, B. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yakın Dostların Dilinden Turgut Özal'ın Dış Politikasını Anlamak. (2015). Editör Ertosun, E. Ankara: Turgut Özal Üniversitesi yayınları.
- Review of Emzar Makaradze Work - History of Turkey 1918-2018 (Lecture Notes). *Herald of Oriental Studies* 2 (October):214-216. <https://doi.org/10.61671/hos.2.2019.2796>. <https://hos.openjournal.s.ge/index.php/hos/article/view/2796>.